

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Досліджено особливості інституалізації реалізації інвестиційних проєктів через запровадження механізмів державно-приватного партнерства. Окреслено фінансові аспекти інституціональної взаємодії державної влади з бізнесом за посередництвом науково-аналітичних центрів

Ключові слова: інституціоналізація, державно-приватне партнерство, інвестиційні проєкти, науково-аналітичні центри

Постановка проблеми. Питання взаємодії бізнесу і влади при реалізації інвестиційних проєктів на сучасному етапі визначено ключовим у вирішенні важливих соціально-економічних проблем, у модернізації економіки України. Адже, сьогодні гостро стоїть проблема недофінансування інвестиційних проєктів як на державному, так і на регіональних рівнях, і невирішенням залишається питання пошуку джерел фінансування. Багато науковців вважає, що реальним інструментом вирішення проблем, що накопичилися, є розвиток державно-приватного партнерства (далі – ДПП) в інвестиційній сфері.

У зв'язку з необхідністю вливання інвестиційних ресурсів у розвиток регіонів, а також вимогами інвесторів до прибутковості і безпеки інвестування, сьогодні актуалізувались об'єктивні обставини для запровадження механізмів ДПП. Для реалізації масштабних модернізаційних проєктів в різних секторах економіки потрібні значні інвестиційні ресурси, потужним джерелом яких може стати приватний бізнес. Водночас, в умовах післякризового розвитку зростає інтерес бізнесу до державної підтримки, яка дозволить знизити ризики приватних інвестицій, підвищити надійність інвестиційних проєктів для кредитних організацій.

Широке запровадження ДПП передбачено Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава". Розвиток ДПП для залучення інвестицій визначено одним із основних напрямів реалізації Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [1] та Національних проєктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрями сучасної теорії співробітництва держави і приватного сектору розглянуто в працях таких учених, як В.Г. Варнавський, З.С. Варналій, С.Д. Данасарова, Е.Б. Корольова, В.А. Михеев та ін.

В Україні розвиток партнерських відносин держави і бізнесу знаходиться на початковій стадії, зокрема не сформовано інститути та інституціональне середовище ДПП, багато суперечностей виникає у фінансово-економічному механізмі його функціонування.

Мета дослідження. Основною метою дослідження є наукове обґрунтування сутності ДПП як форми інституціональної взаємодії державної влади з бізнесом, його ролі в інвестиційному розвитку економіки України та її регіонів, а також фінансових аспектів взаємодії учасників ДПП при реалізації інвестиційних проєктів.

Викладення основного матеріалу. Розвиток світової кризи сприяє необхідності впровадження, розширення і ефективного використання державно-приватного партнерства. Вплив кризи на збільшення ризиків інвестицій і ослаблення довіри до фінансово-кредитних організацій може бути мінімізовано за рахунок підтримки стабільності попиту з боку держави на проєкти з реконструкції та модернізації вже існуючих і знову створюваних інфраструктурних об'єктів, а також соціально-значимих інвестиційних проєктів. Проєкти державно-приватного партнерства вважаються конкурентоспроможними для залучення приватних інвесторів. У ефективних органів державного та муніципального управління в зв'язку з кризою з'являється можливість конкурувати за інвестиції бізнесу.

Тому, доцільно розглядати поняття державно-приватне партнерство як форму взаємодії між державними структурами і приватним бізнесом з метою використання протягом тривалого часу і на поворотній основі ресурсів приватного сектора (фінансових, технічних і управлінських) для представлення споживачам послуг, які традиційно надаються державою, або є малорентабельними, але соціально значимими для суспільства [2, с. 63].

У світовій практиці сформувалися п'ять базових моделей співпраці між державою і приватними інвесторами, що характеризуються особливими формами власності, фінансування та управління [3]:

- 1) модель оператора, яка характеризується чітким розподілом відповідальності між приватним підприємством і контролем з боку замовника (держави);
- 2) модель кооперації, яка передбачає реалізацію проєкту спільно з проєктною організацією за участю держави та приватних інвесторів;
- 3) модель концесії, яка передбачає передання державою приватному сектору права на довгострокове користування державним майном для здійснення діяльності, із зазначенням інвестиційних вимог;
- 4) модель лізингу, яка передбачає приватному партнерові державного або муніципального майна в тимчасове користування і за певну плату;
- 5) модель спільних підприємств, яка передбачає співробітництво за участю держави в діяльності спільних підприємств. Самостійність і свобода в ухваленні рішень приватним партнером, як правило, визначається часткою в акціонерному капіталі.

Перевагою державного впливу на інноваційно-інвестиційний процес є концентрація на державному рівні як фінансових, так і натуральних ресурсів для фінансування ключових, пріоритетних для суспільства і держави напрямів з одного боку, а приватної ініціативи – запозятливості, вищій рівень стимулювання висококваліфікованих фахівців, залучення вільних грошових коштів для фінансування інвестицій у виробничій сфері – з іншого. Рациональне поєднання державного та приватного секторів для фінансування інвестиційного процесу дозволяє створити потужний синергетичний потенціал та досягти значного синергетичного ефекту.

Використання такого механізму співробітництва дозволяє залучати додаткове фінансування, перерозподіляти ризики між учасниками і використовувати управлінський досвід і знання приватного та гарантії державного секторів з метою реалізації інвестиційних ідей і стимулювання економічного розвитку регіонів України.

За даного механізму співробітництва приватний сектор фінансує інвестиційні проєкти на паритетній основі, а не оплачує його. Це пов'язано з тим, що оплата і повернення інвестицій здійснюється, в першу чергу за рахунок кінцевих покупців, користувачів послугами, і частково за рахунок держави.

У ході реалізації партнерства виникає ряд проблем щодо узгодження інтересів сторін і дотриманням встановлених правил. У зв'язку з цим виділяють три форми взаємодії держави і приватного сектора:

- 1) традиційна – держава залучає бізнес до спільного вирішення проблем обслуговування потреб суспільства на основі партнерства;

2) інвестиційна – спільне інвестування переважно в інфраструктурні проекти. Ця форма взаємодії має стратегічну спрямованість, основною метою є стимулювання економічного росту;

3) науково-освітня – нові напрямки розвитку в національному, міжнародному і глобальному масштабах в умовах глобалізації виробництва та інтернаціоналізації капіталу [4].

Крім того, аналіз міжнародного досвіду ДПП дозволяє структурувати взаємодію держави і бізнесу за трьома векторами:

– функціональний вектор – розвиток державно-приватного партнерства в галузях, які визначають доступ підприємств до факторів виробництва і ринків;

– галузевий вектор – державно-приватне партнерство в окремих галузях на основі змішаних форм власності, кооперації державних та приватних компаній, укладення галузевих угод;

– регіонально-муніципальний вектор – державно-приватне партнерство щодо розвитку окремих територіальних виробничих сегментів, регіональних ринків праці, територіальної та комунальної інфраструктури та ін. [5, с.320].

З огляду на практику застосування ДПП в Україні можна зазначити, що розвиток партнерських відносин органів державної влади, органів місцевого самоврядування та приватного сектору знаходиться на початковій стадії, кількість проектів незначна, однак необхідно відзначити активну позицію уряду з питань розвитку державно-приватного партнерства, а саме прийняття Закону України "Про державно-приватне партнерство".

Цей Закон створює умови для підвищення конкурентоздатності державного сектору економіки шляхом більш ефективного використання державного та комунального майна, залучення інвестицій, модернізації виробничої та соціальної інфраструктури, підвищення якості товарів, робіт та послуг, встановлення правові, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні [6].

Нині законодавчу базу розвитку ДПП становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, законодавчі акти України, серед яких, крім вище згаданих:

Закон України "Про угоди про розподіл продукції" від 14.09.1999 р. № 1039-XIV (зі змінами), який регулює відносини, що виникають у процесі укладення, виконання та припинення дії угод про розподіл продукції щодо пошуку, розвідки та видобування корисних копалин у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони;

– Закон України "Про концесії" від 16.07.1999 р., який діє в редакції від 08.07.2011 р., визначає поняття та правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна з метою підвищення ефективності його використання і забезпечення потреб громадян України у товарах (роботах, послугах);

– Закон України "Про концесії на будівництво і експлуатацію автомобільних доріг" від 14.12.1999 р., який діє в редакції від 15.01.2009 р. № 891-VI, визначає особливості будівництва та/або експлуатації автомобільних доріг загального користування на умовах концесії;

– Закон України "Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності" від 21.10.2010 р. № 2624-VI, яким передбачено спрощений порядок передачі в оренду чи концесію зазначених об'єктів, встановлення умов захисту капіталовкладень приватного інвестора [7].

Крім законів, окремі питання розвитку ДПП регулюються постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, положеннями та наказами центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Загалом лише на загальнодержавному рівні налічується кілька десятків нормативних актів, що безпосередньо регулюють питання ДПП.

Згідно цих документів, ще на етапі до підписання угоди про ДПП приватному партнерові потрібно пройти складні процедури узгоджень. Водночас, він не отримує від держави необхідних гарантій щодо виконання з її боку зобов'язань. Згідно затвердженого порядку, спочатку необхідно підписати контракт про ДПП та розпочати його реалізацію, а вже потім держава прийматиме рішення про надання фінансової підтримки, що не відповідає базовій сутності ДПП.

Таким чином, нормативно-правова база регулювання розвитку ДПП в Україні є дуже складною, багаторівневою і забюрократизованою, що в умовах високого рівня корупції створює ризики для ефективного використання цього механізму для активізації інвестиційної діяльності.

Суттєвою перешкодою для практичної реалізації інвестиційних проектів на засадах ДПП, особливо на регіональному та місцевому рівнях, є суперечності в інституційному забезпеченні ДПП (немає визначеності щодо єдиного регулюючого інституційного центру ДПП, натомість, характерним є дублювання функцій у цій сфері), відсутність кадрового забезпечення із відповідним рівнем методологічної та методичної підготовки. Діяльність працівників структурних підрозділів, які відповідають за сферу інвестиційної діяльності, спрямована насамперед на перерозподіл бюджетних коштів, виділених на інвестиційну діяльність, а не на створення сприятливих умов для залучення приватного капіталу в реальний сектор економіки.

Ми погоджуємося з тим, що забезпечення механізму партнерства держави та бізнесу в інвестиційній сфері України в загальному можна визначити як дворівневе – на державному та регіональному рівнях.

На державному рівні головним координуючим органом виступає Кабінет Міністрів України, який повинен забезпечити створення Центру державно-приватного партнерства України в інвестиційній сфері при профільному міністерстві, наприклад, при Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України. До інших виконавчих органів влади, до компетенції яких можна включити функції сприяння та координації розвитку партнерства держави і бізнесу в інвестиційній сфері, можна віднести Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України, Державну інноваційну фінансово-кредитну установу, Державну інвестиційну компанію, а також профільні міністерства.

На регіональному рівні учасниками ДПП мають стати: облдержадміністрації, які мають в своїй структурі економічні відділи, а також місцеві органи державної влади, наділені господарською компетенцією. Бізнес у якості партнера в інвестиційній сфері за формою власності є приватним, а його організаційно-правова форма визначається діючим законодавством України [8].

Розвиток ДПП як механізму реалізації великомасштабних проектів в інвестиційній сфері України та її регіонів можливий лише за умови, коли буде забезпечено баланс інтересів держави і приватного інвестора. Правова форма здійснення ДПП повинна забезпечити для інвестора привабливість, безпеку вкладення коштів в державну власність і реалізувати основну мету проекту, тобто розвивати ту сферу, яка стратегічно важлива для держави. Для цього держава повинна сприймати приватного інвестора як рівноправного партнера. Вимагаючи від нього виконання передбачених угодою зобов'язань, держава має, зі свого боку, гарантувати виконання власних зобов'язань в повному обсязі.

В українському законодавстві закладено різноманітні підходи до розуміння ДПП, відсутній виключний перелік форм його реалізації та досвід сфер застосування ДПП. Водночас, світовий досвід [9, с. 32] показує, що, як правило, держава визначає обмежену кількість сфер та форм реалізації ДПП, що дозволяє ефективно використати державні ресурси і спрямувати їх на вирішення найбільш гострих проблем.

Слід зазначити, що після прийняття закону про ДПП органи влади на регіональному та місцевому рівнях активізували роботу щодо формування організаційних засад розвитку ДПП: розробляються та приймаються місцеві програми розвитку ДПП, формуються бази інвестиційних проектів.

Певну роботу щодо інформаційно-методичної підтримки ДПП в Україні поводять громадські організації у взаємодії з органами влади та за фінансової і організаційної підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Зокрема, вони організовують навчально-методичні семінари, розповсюджують інформаційно-аналітичні та методичні матеріали щодо підготовки проектів ДПП тощо. Програма розвитку державно-приватного партнерства почала активну діяльність навесні 2011 року і розрахована на п'ять років. На сьогодні у Львові, Івано-Франківську, Запоріжжі, Сімферополі та Вінниці уже реалізуються пілотні проекти. Вони стосуються різних галузей соціальної сфери – паркування, впорядкування міських парків, охорони здоров'я та поведінки з твердими побутовими відходами [10].

Водночас, на нашу думку, важливим структурним елементом у моделі реалізації інвестиційних проектів з використанням механізмів ДПП мають бути Науково-аналітичні центри (далі – НАЦ). НАЦ представляють собою ініціативну групу науковців і фахівців у певній сфері. Такі групи науковців можуть безпосередньо бути задіяні в процесі розробки і реалізації інвестиційних проектів на основі договорів цивільно-правового характеру в якості керівників і консультантів реалізації даних проектів, державних та регіональних інвестиційних програм. Тут спостерігається перевага інтелектуальної праці над всіма іншими його видами, коли в інтелектуальній сфері один може перевершувати в своїй діяльності результати праці сотень і тисяч інших.

Під науково-аналітичними центрами ми пропонуємо розуміти громадські організації, які об'єднують науковців та фахівців-практиків, з метою розробки і реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на проведення структурних змін в економіці регіону та зміцнення його самоврядності (автор. визначення, курсив наш. – Р.Щ.).

Зважаючи на те, що зазвичай, НАЦ створюються на регіональному рівні, роль таких центрів є вагомим для запровадження механізмів ДПП в інвестиційній сфері, оскільки вони володіють не тільки інформаційно-аналітичними базами даних щодо соціально-економічних проблем конкретного регіону, але й генерують ідеї та вишукують можливості їх реалізації з метою розв'язання таких проблем.

Так, наприклад, в Івано-Франківській області створений та успішно функціонує вже більше десяти років Прикарпатський науково-аналітичний центр під керівництвом відомого вченого, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора економічних наук, професора І.Ткачук¹.

Прикарпатський науково-аналітичний центр є неурядовою, неприбутковою, регіональною, міжвідомчою науково-координаційною громадською організацією, яка об'єднує вчених як Івано-Франківщини, так і сусідніх областей, та спрямовує зусилля на вирішення актуальних наукових та технічних регіональних проблем з метою подальшого економічного розвитку краю. Головним завданням НАЦ відповідно до установчих документів² є наукове забезпечення вирішення актуальних комплексних проблем, передусім у сприянні економічному розвитку регіону, ресурсозбереженню, екології, охороні здоров'я, культурному розвитку та ін.

Це ще раз підтверджує необхідність функціонування таких інституцій в структурі ДПП, оскільки НАЦ можуть окреслити і посприяти розв'язанню саме тих соціально-

економічних проблем, які характерні конкретному регіону, і залученню тих представників приватного сектору економіки, які працюють на даній території. Це, в свою чергу, дозволить сформувати таку інвестиційну ідею, яка сприятиме розвитку території, на якій вона реалізуватиметься, причому з найменшими на це затратами, завдяки концентрації тут необхідних ресурсів. Таким чином, завдяки НАЦ будеться своєрідна ієрархія просування проблеми "знизу-вгору", а не навпаки, як це відбувалося при реалізації більшості державних (регіональних) програм та відповідних їм інноваційно-інвестиційних проектів. Адже те, що нав'язувалось «зверху» не завжди відповідало інвестиційним пріоритетам конкретного регіону.

Крім того, відповідно до законодавства, громадські, неприбуткові організації, якими і є НАЦ, хоча і не можуть бути повноцінними суб'єктами господарювання, однак згідно ст. 24 Закону України "Про об'єднання громадян" [11] мають право створювати підприємства з цією метою. Такий варіант організації ДПП, коли участь у ньому беруть не два, а три повноцінних партнери (НАЦ, приватний партнер і держава), є особливо актуальним при реалізації нульових³ інвестиційних проектів. Таким чином, міцність зв'язку між ланками ДПП відображає механізм їх створення. НАЦ, який виконує інвестиційні функції (формування ідеї та її просування до розробки інвестиційних проектів (програм)), створює підприємство для реалізації місцевих (державних) програм, яке, в свою чергу отримує державну підтримку у формі гарантій, субвенцій чи співфінансування від державного партнера. При цьому НАЦ теж може отримувати фінансову підтримку від держави (місцевих органів влади) і виступати одержувачем бюджетних коштів, або фінансуватись безпосередньо за рахунок приватно-підприємницького сектору.

На основі вищесказаного можемо змоделювати структуру ДПП в інвестиційній сфері (рис. 1).

В процесі розробки і реалізації інвестиційних проектів сфера відповідальності керівника НАЦ суттєво змінюється. Наприклад, він може виступати директором проекту та контролювати діяльність інших менеджерів, які контролюють виконання окремих розділів або видів робіт за проектом.

На практиці, зазвичай, застосовують два основних типи структур науково-аналітичних центрів з розробки, реалізації та управління проектами:

- 1) робоча група проекту;
- 2) матрична структура.

Використовується також комбінація цих двох груп.

У разі організації робочої групи НАЦ, персонал виконує роботи з проекту повний робочий день. Усі працівники безпосередньо підпорядковуються керівнику центру.

Принцип робочої групи найбільш придатний, якщо масштаби проекту і тривалість його виконання достатні для того, щоб завантажити роботою весь персонал проекту. В ідеальному випадку весь персонал повинен розміщуватись в одному місці.

У матричній організації НАЦ, керівник проекту, дехто з керівників та частка групи працюють над проектом протягом повного робочого дня, а інші спеціалісти залучаються у разі необхідності. Матрична структура є структурою з відкритими зв'язками та подвійною відповідальністю виконавців усіх рівнів.

¹ Інформація на основі первинних даних, оскільки автори статті є одночасно і розробниками інвестиційних проектів, які реалізує Прикарпатський науково-аналітичний центр.

² Статут Прикарпатського науково-аналітичного центру.

³ Нульові інвестиційні проекти – це проекти, які передбачають створення нового виробництва, на основі інноваційних нововведень, розробку і реалізацію якого, ініційовано науково-аналітичними центрами, і які не мають на початкових стадіях розробки забезпечення активами, як це може простежуватися при розробці інвестиційного проекту на діючих підприємствах (автор. визначення. – Р.Щ.).

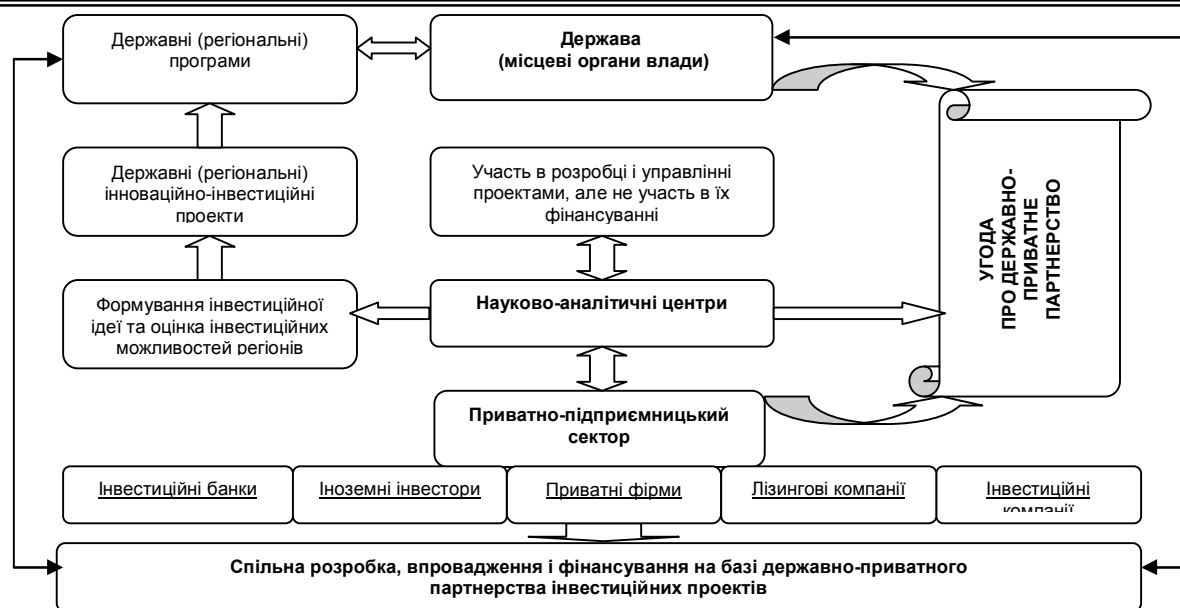

Рис. 1. Структура державно-приватного партнерства в інвестиційній сфері*

* Джерело: власна розробка автора – Р.Щ.

Кожний виконавець має дві лінії відповідальності:

1) за якісне виконання своїх функцій в цілому;

2) за виконання окремої функції, яка впливає на результати роботи на окремому об'єкті.

Матрична організаційна структура ефективна в разі невеликих об'єктів, де неможливо забезпечити повне завантаження групи протягом цілого робочого дня. Така форма є одночасно і якісною, і фінансово вигідною, оскільки залучаються тільки вузькопрофільні фахівці для виконання конкретного інвестиційного завдання з оплатою за визначений обсяг робіт. Це дозволяє економити час і витрати, які необхідні при організації тривалої офісної роботи. А отже, можна підсумувати, що матрична організація НАЦ цілком відповідає головним засадам державно-приватного партнерства.

Основною метою виникнення ДПП є фінансування капіталомістких або малоприбуткових видів економічної діяльності. Особливості ДПП в порівнянні з іншими механізмами фінансування полягають в тому, що дані партнери переслідують різні цілі, вирішують свої конкретні завдання, сторони мають різні мотивації. Держава зацікавлена в зростанні обсягів і поліпшенні якості послуг інфраструктурних і соціально орієнтованих галузей, що надаються населенню і економічним агентам. Приватний сектор прагне стабільно отримувати і збільшувати прибуток. Причому стратегічно мислячий бізнес вибудовує свої пріоритети в першу чергу не просто під розмір прибутків, а на основі стабільного здобуття доходів від проектів. При цьому обидві сторони зацікавлені в успішному здійсненні проектів в цілому. Проекти ДПП полегшують вихід на світові ринки капіталів, активізують залучення іноземних інвестицій в реальний сектор економіки. Особливе значення ДПП має для економіки регіонів, де на його основі відбувається розвиток місцевих ринків капіталу, товарів і послуг. Проте інтереси держави і бізнесу можуть не просто не збігатися, але і бути суперечливими, тому укладенню договору про партнерство повинні передувати переговори сторін, що балансують ці інтереси і цілі проектів.

Кожна із сторін партнерства вносить свій вклад у реалізацію спільного проекту. Так, з боку бізнесу таким вкладом є: фінансові ресурси, професійний досвід, ефективне управління, гнучкість і оперативність в ухваленні рішень, здібність до новаторства та інше. Участь підприємницького сектора в реалізації спільних проектів зазвичай супроводжується впровадженням ефективніших методів роботи, вдосконаленням техніки і технології, розвитком нових форм організації виробництва, створенням нових підприємств, в т.ч. з

іноземним капіталом, налагодженням ефективних коопераційних зв'язків з постачальниками і підрядчиками. На ринку праці, як правило, підвищується попит на висококваліфіковані і добре оплачувані професії.

На стороні держави в проектах ДПП – правомочність власника, можливість податкових і інших пільг, гарантій, погашення відсотків за лізинговими і інвестиційними кредитами, взятими під реалізацію спільних інвестиційних проектів, виділення безвідсоткових інвестиційних кредитів державними інвестиційними банками, часткове виділення фінансових ресурсів. Держава, як головний суб'єкт і основний регулятор, має право перерозподіляти при необхідності ресурси з виробничих програм на соціальні цілі (освіта, охорона здоров'я, наука, культура), а це у багатьох випадках сприяє покращенню соціально-економічного клімату, а також підвищує інвестиційний рейтинг країни. Більш того, в ДПП держава отримує кращу можливість ефективно виконувати свої основні функції – контролювати, регулювати, дотримуватись суспільних інтересів. Так, у процесі розвитку ДПП у сфері інфраструктури держава може змістити акценти своєї діяльності з конкретних проблем будівництва і експлуатації об'єктів на адміністративно-контрольні функції. І важливо, що при цьому неминучі підприємницькі ризики перерозподіляються у бік бізнесу. Суспільна (громадська) ж значущість ДПП полягає в тому, що вигоду отримує суспільство (громадськість) як глобальний споживач якісніших послуг.

У нашій державі у сфері суспільних послуг, на відміну від закордонних країн, ДПП поки не одержало широкого поширення. Адаже існують неформальні обмеження доступу приватного бізнесу в певні сфери суспільного життя. Наприклад, допускається участь у впорядкуванні зношених водоканалів, але обмежується щодо водопостачання. Тоді як у світі недержавним операторам частково чи цілком передано близько 10 % послуг із водопостачання [12]. У багатьох європейських країнах до співробітництва із приватним сектором залучають навіть підприємства комунально-побутової сфери, що не можуть працювати з прибутком [13]. Оскільки вітчизняні інфраструктурні галузі знаходяться в недофінансованому становищі, породжуючи небезпеку техногенних криз і катастроф, слід переглянути існуючі та знайти компромісні методи стимулювання і залучення капіталів у цю сферу через ДПП.

Ініціатором пропозиції щодо надання державної підтримки може виступати державний або приватний партнер за погодженням з державним партнером на всіх етапах виконання договору державно-приватного партнерства.

Відповідно до Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства вона може надаватися у таких формах:

- шляхом надання державних та місцевих гарантій;
- шляхом фінансування здійснення заходів (програм) за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та інших джерел згідно із загальнодержавними та місцевими програмами;
- в іншій формі згідно із законом [14].

Водночас, Постановою КМУ від 18.05.2011 № 520 та змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 560 від 20.06.2012 щодо порядку та умов надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів), визначено механізм надання відповідно до статті 105 Бюджетного кодексу України субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів) та співфінансування інвестиційних програм (проектів) з місцевих бюджетів, що може здійснюватись у таких розмірах:

– не менш як 1 відсоток надходжень бюджету розвитку – для бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення;

– не менш як 3 відсотки надходжень бюджету розвитку – для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів, бюджетів м. Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення;

– не менш як 5 відсотків надходжень бюджету розвитку – для бюджету м. Києва [15].

Саме за рахунок цих коштів, на нашу думку, і мають можливість фінансуватися інвестиційні проекти з боку державного (місцевого) партнера в рамках ДПП, хоча чіткого і прозорого механізму щодо використання бюджетних коштів ще не розроблено.

Приватних інвесторів в залежності від їх форми участі у спільній діяльності з державою можна залучати на таких засадах:

- для виконання інвестиційних функцій, а також співпраці як підрядної організації або компанії-оператора;
- як інвесторів, які безпосередньо зацікавлені у реалізації ДПП-проекту як об'єкта інвестування. Зазвичай до них відносяться інституціональні інвестори або інші юридичні та фізичні особи, які придбали акції компанії-виконавця проекту у випадку їх повного або часткового розміщення на ринку цінних паперів.

Крім того, аналіз світової практики участі приватного сектору у проектах ДПП, що проводився за базою даних Світового банку, засвідчує існування чотирьох типів взаємодії бізнесу та держави у інфраструктурних об'єктах: контракти підряду; концесії; нові проекти або проекти «з нуля»; продаж активів [16].

На нашу думку, проекти «з нуля» (*нульові проекти* – див. визначення у посиланні 3), повинні впроваджуватись не тільки у секторі інфраструктури, а в першу чергу, у промислових секторах економіки, причому, як вже було сказано вище, за посередництвом науково-аналітичних центрів. Підставою для таких висновків є обмежені можливості приватного сектору у проведенні наукових досліджень, інвестиційних розробок. Причини цього досить прості: приватний партнер має фінансові можливості, але не має бажання витратити час на те, в чому він не настільки компетентний, як у веденні бізнесу та управлінні ним. Це ще раз доводить необхідність залучення НАЦ до участі у ДПП, особливо на передінвестиційній та інвестиційній фазах реалізації проектів.

На основі запропонованого механізму реалізації інвестиційних проектів в рамках державно-приватного партнерства (рис. 1), пропонуємо модель розподілу фінансових потоків між учасниками даного партнерства, яка представлена на рис. 2.

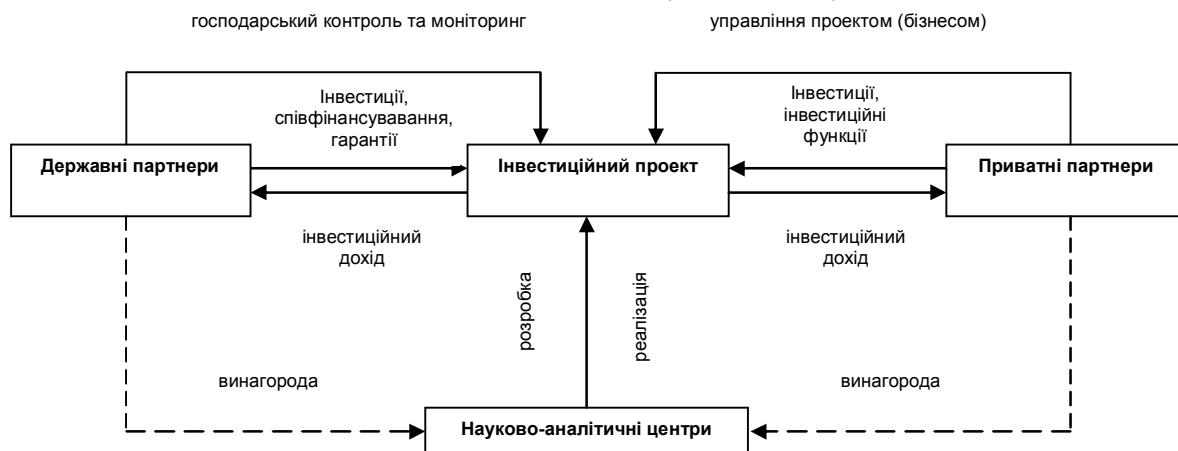

Рис. 2. Модель розподілу фінансових потоків між учасниками державно-приватного партнерства*

*Джерело: складено Р.Щ. на основі [17]

Як демонструє модель на рис. 2, обидві сторони ДПП, і держава і приватні інвестори вкладають інвестиції у фінансування інвестиційних проектів. Розподіл прибутку (інвестиційний дохід) здійснюється відповідно до вкладених початкових інвестицій та часток володіння акціонерного капіталу (якщо це акціонерне товариство) чи часток у статутному капіталі створеного підприємства.

Участь держави зводиться до здійснення контролю та моніторингу за діяльністю новоствореного підприємства та/або співфінансування проектів, а безпосереднє управління бізнесом та його фінансове забезпечення здійснює приватний партнер, на основі набутого досвіду в минулому. Це дасть змогу більш ефективно реалізувати інвестиційний проект та досягти поставлених цілей.

Участь ініціативної групи науковців та фахівців (НАЦ) може бути прямою (див. вище) і опосередкованою, що передбачає їх залучення у процес розробки та реалізації проектів ДПП на основі конкурсного відбору та договорів

цивільно-правового характеру. Матеріальну вигоду від непрямої участі у ДПП розробники інвестиційних проектів можуть отримувати у таких формах:

1) виплати обумовленої в договорі щомісячної винагорода;

2) винагорода від чистого ефекту (кумулятивного ефекту за вирахуванням всіх витрат), реально отриманого в результаті реалізації програми або інвестиційного проекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, спільна робота бізнесу і влади в реалізації проектів ДПП сприяє розвитку новаторських форм їх розробки та фінансування при посередництві таких громадських інституцій, як науково-аналітичні центри. Основними, причинами, що стримують розвиток ДПП, є відсутність чіткої державної політики та інституціонального середовища в даній сфері співробітництва, хоча і здійснюються певні позитивні кроки, підґрунтям яких є прийняття ряду нормативно-правових актів.

Водночас, держава повинна сформувати, в першу чергу, інституціональне середовище партнерств, зокрема у сфері створення, регулювання і контролю їх діяльності, розробити дієві механізми фінансової співучасті, на яких будуються відносини бізнесу з суспільством і владою в рамках ДПП.

У рамках використання різних форм партнерства держави і приватного бізнесу (концесія, лізинг, угоди про розподіл продукції, спільне управління державною власністю, спільні підприємства тощо) можуть реалізовуватись найбільш значущі для України і привабливі для інвесторів інвестиційні проекти [18].

Тому саме реалізація інвестиційних проектів в рамках державно-приватного партнерства, на нашу думку, дасть позитивний ефект економіці завдяки поєднанню ресурсів приватного бізнесу, науково-аналітичного потенціалу НАЦ та регулюючих функцій держави, дозволить не тільки забезпечити просте і розширене відтворення на підприємствах – об'єктах партнерств, а й досягти синергетичного ефекту, і забезпечить інвестиційний розвиток економіки України в цілому та її регіонів.

Список використаних літературних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні" від 2 лютого 2011 р. № 389 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
 2. Нурмухаметов Р.С. Финасирование инвестиционных проектов, реализуемых на основе государственно-частного партнерства / Р.С. Нурмухаметов // Вестник Финансовой Академии. – 2009. – № 3. – С. 63-65.
 3. Варнаевский В.Г. Партнерства государства и частного сектора: формы, проекты, риски / В.Г. Варнаевский. – М.: Наука, 2005. – 315 с.
 4. Мейер М. Оценка эффективности бизнеса: Пер. с англ. / М. Мейер. – М.: ОО "Вершина", 2004. – 240 с.
 5. Полякова О.М. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення / О.М.Полякова // Комунальне господарство міст. Серія "Економічні науки" Збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 87. – С. 317-322.
 6. Дутко Н.Г. Сутність та поняття державно-приватного партнерства в контексті дослідницьких підходів / Н.Г. Дутко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія "Управління". – 2011. – Вип. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_uprav/2011_3/41.pdf.
 7. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>.
 8. Москаленко О.М. Базові елементи концепції та моделі державно-приватного партнерства в інноваційній сфері на основі міжнародного досвіду / О.М. Москаленко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2011. – Випуск II (42). – Частина I. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
 9. Грищенко С. Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства: практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу / С. Грищенко. – К.: ФОП Москаленко О. М., 2011. – 140 с.
 10. Програма розвитку державно-приватного партнерства. [Електронний ресурс] / Асоціація міст України. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua>.

11. Закон України "Про об'єднання громадян" від 16.06.1992 № 2461-XII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
 12. *Chaussade J.-L. L'accès à l'eau pour tous / J.-L. Chaussade // Defense nationale. – 2006. – A. 62. – No 11. – P. 82.*
 13. Реструктуризация промышленности в европейских странах с переходной экономикой: накопленный опыт и перспективы : круглый стол, состоявшийся 12–13 февр. 2002 г. во Дворце Наций, Женева, Швейцария : крат. отчет / ООН, Европ. экон. комис., Ком. по развитию торговли, пром-сти и предпринимательства. – Нью-Йорк ; Женева: ООН, 2002. – 55 с.
 14. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства" від 17.03.2011 № 279 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
 15. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження Порядку та умов надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів)" від 18.05.2011 № 520 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
 16. Лендьял М. Державно-приватне партнерство як інструмент підвищення конкурентоспроможності територій / М. Лендьял // V Національний Форум "Стратегії конкурентоздатності регіонів в умовах глобалізації: український та закордонний досвід" – Київ, 12 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rgd.org.ua/project_activities/round_tables/4th_annual_forum/lendel.ppt.
 17. Грищенко Л.Л. Актуальні напрямки розвитку інструментарію інвестиційної взаємодії держави і бізнесу / Л.Л. Грищенко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 8. – С. 31-35.
 18. Україна – ЄС: Міжурядова українсько-чеська Комісія обговорила питання економічного, промислового та науково-технічного співробітництва. [Електронний ресурс] / Державне агентство України з інвестицій та інновацій. – Режим доступу: <http://www.exchange.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=news&id=1189>.

КРОПЕЛЬНИЦЬКА Світлана Орестівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси:

- інвестиційні процеси регіону;
- кластеризація економіки України;
- розвиток страхового ринку України;
- фінансова діяльність страхових компаній

ЩУР Роман Іванович – викладач кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси:

- стан і перспективи інвестиційного розвитку економіки регіону;
- оцінка ефективності впровадження інвестиційних проектів;
- фінансове забезпечення інвестиційного розвитку.

Стаття надійшла до редакції: 27.10.2012 р.